

Бојан Жикић¹

*Одељење за етнологију и антропологију
Филозофски факултет Универзитета у Београду*

НАТУРИЗАМ И НУДИЗАМ: КУЛТУРНА МИСАО И КУЛТУРНА ПРАКСА²

Апстракт: Натуризам представља категоријалну ознаку различитих културних мисли, које заговарају поновно и непосредније повезивање човека са природом, а нудизам праксу проистеклу из тога. Нудизам представља праксу јавног разодевања до нагости на за то друштвено предвиђеним местима. Натуризам и нудизам представљају производ западноевропске културне мисли од друге половине XVIII до друге половине XX века. Нудизам можемо посматрати као опредмећени натуризам, то јест као телесну праксу која проистиче из културних идеја о човеку као природном бићу. Идеје натуразма доводиле су у додир људско тело са оним што су виделе као животодавну и обнављајућу снагу природе, попут сунчеве светлости и текућих вода. Нагост тог тела била је само једна од претпоставки вођења човековог живота у складу са природом. Данашњи нудизам вероватно је последњи преостатак некадашње натурастичке мисли, иако у садашњем облику нема много везе с њом. У овом раду биће представљена идејна и практична веза између натуразма и нудизма, полазећи од тога да им је људско тело један од битних заједничких именитеља, те да су и један други били идејно и чињенично усмерени на телесну добробит.

Кључне речи: натуразам; нудизам; антропологија тела; људско здравље; природа; полност; одећа.

Увод

Нудизам представља праксу јавног разодевања до нагости на за то друштвено предвиђеним местима. Производ је западноевропске културне мисли, односно једна је од последица натурастичког покрета, развија-

¹ bzikic@f.bg.ac.rs

² Реализацију овог истраживања финансијски је подржало Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије у склопу финансирања научноистраживачког рада на Универзитету у Београду - Филозофском факултету (број уговора 451-03-137/2025-03/ 200163).

ног у Француској, Немачкој и Великој Британији од осамнаестог века, али друштвено релевантан у тим зељама, као и у још неким другим европским срединама, постаје након Првог светског рата. Док се на натуризам може гледати као на идеју, али и на културни покрет, нудизам јесте телесни, дакле социокултурни чин, пре свега, вид отеловљене идеје. О њему се може говорити вероватно као и о политичком чину – у смислу микрополитике, пре неголи политике уопште, али се у тексту не бавим нудизмом у смислу било ког чина јавног обнаживања – као што су то случајеви који се дешавају по журкама и концертима, у уметности, или политички протести. У овом раду биће представљена идејна и практична веза између натуризма и нудизма, полазећи од тога да им је људско тело један од битних заједничких именитеља, те да су и један други (били) идејно и чињенично усмерени на телесну добробит, постулирајући међузависност физичког и психичког, односно емотивног стања појединца (Cooper 2011).

Појам натуризма изједначује се – не само код нас – са појмом нудизма, то јест социјалног или социјално прихватљивог обнажавања. И поред тога што се појављују као синоними најчешће, чак и у стручној литератури, та два појма нису садржински идентична. Натуризам представља категоријалну ознаку различитих идеологија, односно културних мисли, које заговарају поновно и непосредније повезивање човека са природом, а нудизам праксу проистеклу из тога. Појам нудизма не односи се, дакле, искључиво на обнажавање у јавности по плажама, као што сугерише његова најчешћа придевска употреба код нас, већ на оно обнажавање у јавности које се сматра прихватљивим, а засновано је на идеји о добробити нагости за људско тело и организам у целини. Не односи се, значи, на нагост у уметности или политичким протестима, већ на оно што бисмо могли да означимо као животну идеологију, начин живота инспирисан одређеним културним замислима (de Vries 2018).

Нудизам можемо посматрати као опредмећени натуризам, то јест као телесну праксу која проистиче из културних идеја о човеку као природном бићу. Људско тело, наравно, јесте биолошка датост, односно спадало би у парадигму природе по оним антрополошким теоријским замислима које таквим виде све оно што није производ људског деловања, али његово јавно одевање или разодевање, баш као и украшавање и физичко интервенисање на њему, јесу производ културних замисли, односно људског деловања³. Замисао о природности људског тела не односи се на стање организма само по себи, већ – укључујући бригу о том стању, али као последицу сагледавања одређених социокултурних чиниоца као негативних по њега – то јесте замисао о друштвеном и културном погледу на материјалну основу људског бића.

3 Што је слично Леви-Стросовој мисли о инцесту, упор. Lévi-Strauss 1969, 52.

Идеја нагости као природног стања

Људско тело појављује се у натурастичкој мисли, одатле, као политички, односно социокултурно обликован објекат, производ повесно утканих пракси суздржавања, ограничења и надзора (Bordo 1993, 21). Наго тело посматра се као социокултурна аберација у већини јавних ситуација и данас, баш као што је то био случај кроз дво и по вековну повест натурастичких идеја. Наша цивилизација повест је одевања, заправо, пошто одећа одражава – и одражавала је увек – културне идеје, али и друштвене норме повезане са чулношћу, полношћу, групним припадањем и појединачним изражавањем идентитета, естетиком, друштвеним статусом, потрошњом итд. Одећа представља, у том смислу, вид културног визуелног доживљавања људског тела. Дата визуелизација сегментирана је и динамичка, пошто никада тело у целини не привлачи поглед, већ то чине његови одређени делови у одређеним ситуацијама: на пример, телесни деформитети или посебни видови интервенисања на телу, попут тетовирања или пирсинга, не само што пре привлаче поглед у односу на тело као целину, већ и одређују посматрачево виђење идентитета посматраних (Cover 2003, Leder 1990, 7).

Одсуство одеће, са друге стране, излаже цело тело погледу, али заправо, поново су његови посебни делови – гениталије и задњица, као и женске груди – оно што одређује микроситуациони положај обнажених, као и њихово доживљавање тога. О нудистичком обнажавању говоримо онда када не постоји друштвено и културно изазван осећај срама код обнажених, нити полна жеља као последица обнажавања, а оно се дешава јавно, али у за то предвиђеним просторним оквирима попут нудистичких плажа, кампова, заједница и томе сличног (Grosz 2001). Одсуство одеће појављује се у натуразму и следствено нудизму, међутим, као вид одеће управо због функције друштвеног обележавања коју има одевање. Разодевање као јавна пракса представља у том смислу сличан вид културне комуникације као и одевање, с тим што одсуство одеће не означава негирање оних појмовних категорија које се означавају одећом, већ представља културну онтолошку изјаву о томе какав начин живота треба водити да би се било људско биће, остварено у пуној мери (Pollen 2017).

Натурастичка идеја поновног остваривања наводно изгубљене везе човека с природом полази од става да је нагост природно стање човека. С једне стране, човек је животиња у биолошком смислу, а животиње не користе одећу, а с друге стране одећа представља вид друштвеног претеривања, пошто указује на оно што је натурастичка мисао видела као несуштинске ствари у људском постојању, попут социоекономског статуса, сексуализоване родности, колективних идентитета итд. Треба имати у виду то, међутим, да натуразам није покушавао да формулише некакву друштвену теорију или политичку идеологију, већ је овакво виђење одеће

било усмерено на подупирање ставова о потреби људског повратка природи кроз потцртавање идеје о изгубљеној невиности човека. Дата идеја налик је Фројдовом виђењу културе као неурозе, али је старија од ње и по њој повезивање неодавености, то јест нагости са моралном неуклађањошћу новорођенчета треба да укаже на чињеницу да јавно обнажавање не треба да буде посматрано са културном зазорношћу, као извитоперено или чак као криминални чин кршења закона, већ напротив – да на њега треба гледати као на подстицај за промишљање здравијег живота у физичком и емотивном смислу (Barcan 2001).

У том погледу, натураizam вероватно представља први контракултурни покрет западне цивилизације. Фројдово виђење библијске приповести о Адаму и Еви, тачније о њиховом изгону из раја, почива на његовом виђењу њихове нагости као утопијског стања непостојања стида. Људско протеривање из раја у датој приповести протумачио је као насилно одвајање људског духа од стања детињства у стање одраслих особа, принуђених да се баве проблематиком полности и уживања у оквиру разноврсних ограничења које им намеће култура, а једно од њих јесте и забрана обнажавања у јавности. За Фројда је, одатле, сан о томе бити наг у јавности жеља за поновним задобијањем изгубљеног раја (Freud 1966, 245). У цивилизацији чија је духовна и идеолошка основа дуго времена било хришћанско Свето писмо, инстинктивно покривање својих тела од стране Адама и Еве онда када спознају свет и себе у њему представљало је основу за тумачење одевености као својеврсног културног онтолошког својства, односно једне од ствари која човека чини човеком (Levine 2008, Höpflinger 2016).

Неодавеност, тачније оскуднија одевеност изваневропских народа са којима су Европљани долазили у додир све чешће почевши од 16. века, доживљавана је као битан елемент њиховог доживљавања као „дивљих“, „примитивних“, „нецивилизованих“ и томе слично, а изједначавана је често са полным распусношћу. Наго тело културне мисли западне цивилизације дуго времена поистовећивано је са полным жељом, одакле су туристи посветили знатан део свог деловања доказивању тога да нагост и полност нису истоветни, у појмовном нити практичном смислу. Осим природности нагости, указивано је на „људску потребу да види“ другачија тела осим свог као на нагон присутан подједнако код мушкараца и жена, а који се потпуно и – још важније: бесконтактно – задовољава нудистичком праксом, али и на чињеницу да култура – пре свега кроз уметност – тежи сексуализовању и мистификовању женског тела, а да нудистичка пракса представља својеврсно родно телесно изједначавање, пошто излаже погледу тела оба пола, и то изван контекста чија би сврха били естетизација и еротизација. Напокон, нарочито у британском натуразму, наго људско тело и полност повезивани су као неизбежни елементи онога што чини природну основу људског постојања, а чиме се културно може управљати и тако га морално усмеравати (Hoffman 2015, 3, Manin 2021, Bell and Holliday 2000).

Натуристичке медицинске идеје

Иако могу деловати контракултурно на први поглед, натурастичке идеје и нудистичка пракса заговарале су индивидуални, културни и често национални преображај, пре неголи да су представљали негацију постојећег друштвеног система и културних вредности. Могло би се рећи, заправо, да је њихова основна мисао била управљена ка нечему што би се могло описати као „поправљање“ човека и друштва – односно у Немачкој, пре свега: нације. Ту треба узети у обзир чињеницу да су натурастичке идеје саме по себи старије од нудизма и да сежу до времена просветитељства у Француској. Првобитна конотација појма „натуризам“ односила се на медицински приступ инспирисан просветитељским тумачењем Хипокритових дела и одражавала је уверење у лековиту снагу свега што је природно и у природном стању, насупрот помаљајућој медицинској пракси – а која ће се развити у биомедицину – заснованој на открићима физичара и хемичара (Baubérot 2004, 199).

Натурастичка идеја лечења била је заснована на опажању да већина болести нестаје сама од себе након извесног времена, што је довело до убеђења о постојању природне исцелитељске силе која је специфична за сваки појединачни организам. Снага природе заправо је снага организма: лековита сила унутар њега оно је што обезбеђује правилно функционисање тела, а то чини, пре свега, избацивањем отровних материја из њега повраћањем, знојењем, излучивањем секрета итд. И поред тога што је такав принцип лечења заснован на уверењу сличном виталиста, Хипокритових савременика, а који подсећа на мистичне концепције животне силе, попут мане на пример, која је одговорна за одржавање људских тела живим, натурастички метод лечења био је засновану на посматрању и очекивању. Натурастички лекари су покушавали да не интервенишу против болести хемијским средствима, већ да праће и усмеравају природне реакције тела које воде до излечења (Villaret 2012).

Тело и симптоми његове nelaгоде били су основни предмет медицинског натуразма краја осамнаестог и почетка деветнаестог века. Основна натурастичка претпоставка била је да ће се ти симптоми најпре показати на кожи, одакле тај орган постаје средишњи предмет разматрања различитих видова такозваног природног лечења. Кожа представља и предметни фокус нудизма, такође, пошто су још рани заговорници артикулисаних нудистичких идеја сматрали да сунчевим деловањем на кожу започињу здравствене добробити организма. Натурастичка медицина заговарала је излагање људског тела, тачније људске коже, елементима природе, најчешће сунцу и води, али и земљи и песку, што ће постати основа здравствених идеја натурастичких и нудистичких покрета у западној Европи поткрај деветнаестог и у првој половини двадесетог века. Натурастичко усредсређивање на кожу није се бавило естетским питањима, у оном сми-

слу у којем ће преплануо, осунчан тен постати нека врста лепотног идеала током двадесетог века (Villaret 2005, 7–8).

Нарочито у другој половини деветнаестог века, најпре у Немачкој, а потом и у Француској, стање препланулости коже доживљавано је, у романтичарски инспирисаном занимању за националне митове, као материјални показатељ здравља индивидуалног организма, али и здравља колективног организма, то јест нације. Наиме, првобитно повезивање националне митоманије са телесним изгледом у овим срединама (Немачка у то време није била још јединствена држава) ишло је ка величању белопутости, односно светлопутости, бледила коже као материјалног симбола честитости и невиности, док се тамнопутост повезивала са пороком и декаденцијом. Промена носиоца парадигме националне митологије, од аристократије и крупне буржоазије ка нарастајућем средњем слоју и поимању народа као органске целине, довело је и до обртања вредносних предзнака представа о стању коже. Потамнелост коже услед излагања сунцу постала је метафора активности, динамичности и виталности, вредности које су приписиване „новом човеку“ реофрмисане нације (Тоерфер 1997, 91, 31).

Кожа је нарочито била у средишту пажње натуралистичке медицине од почетка деветнаестог века у немачким земљама, где су је лекари који су полазили од неовиталистичких претпоставки о урођеној снази организма за самоисцељење видели као најбинтији елемент тог механизма. Кожа је оно што долази у додир са спољашњим светом у смислу посредника струјања животне енергије од природе ка организму и обрнуто, на њој се опажају промене које говоре о оболењима и у целини – њено стање посматрало се као одраз здравственог стања организма. Самим тим, ка њој треба да буду усмерена и терапеутска дејства, тако да је рана немачка натуралистичка медицина на томе и формулисала основе онога што ће касније, са чињенично подупртим сазнањима о предности биомедицине над осталим етиолошким системима, постати основе натуралистичке праксе и кутурно промовисано као алтернативни види вођења рачуна о здрављу и хигијени. Осим вегетаријанске исхране, која била општеприхваћена у доцнијем натурастичком покрету, главни елементи те праксе били су купање – по могућности у текућој води, излагање ваздуху, то јест боравак на отвореном, сунчање и уопште – бављење у светлим просторима, уколико се није могло дуже боравити у природи (Villaret 2012)

Морално лечење тела појединца и нације

Натуризам, а са њим доцније и нудизам, могу се сматрати, отуда реформским идејама и праксама у западној Европи последњих деценија деветнаестог и првих деценија двадесетог века. Термин „реформски“ односи се на идеју друштвене промене, односно на побољшање начина живота људи, и у

овом контексту има здравствене конотације (то јест не бави се економијом и друштвеним питањима). Такав аспект натуризма – из којег се, заправо, и родила идеја о нагости, то јест неодавености, као начину вођења свакодневног живота, последица је романтичарских идеја о природи и друштвених дешавања, нарочито у Француској и Немачкој. Романтичарско идеализовање сеоског живота као народног живота вратило је у средиште пажње западно-европских култура значај природе у готово религијском смислу нечега што је изнад човека, али не и изван њега, чега је човек део и без чега се не може реализовати његова права суштина (Crosby 2003).

Због тога се може говорити о природи као – у извесном смислу – светој, животодавној сили у натуристичкој мисли, а као о основном оквиру нудистичке праксе. Ране идеје наог тела као постулата доласка до здравља и лепоте практиковањем физичких вежби и излагања сунцу и води, развијене у Немачкој у другој половини двадесетог века, полазиле су од начела која бисмо данас назвали енвиронменталистичким, да само здраво природно окружење доприноси здрављу тела, али и да човек здравим начином живота доприноси очувању природе. Идеја о нагости, као најподобнијој људској појави за теловежбе, такође је производ раомантичарских идеализација – овог пута такозване класичне културе, односно онога што су видели као грчки и римски начин живота, а у којем су се рани спортисти, али и борци по аренама, надметали наги или готово наги (Jaurand 2007).

На уобличавање натуристичких идеја у Француској и Немачкој утицаја су имали индустријализација и Француско-пруски рат 1870–71. године, такође. Једна од њихових последица била је повећана урбанизација у Француској и немачким земљама, коју су многи сматрали одговорном за погоршање стања здравља обе нације. У очима не само натуриста, дотадашње здраво сеоско становништво, које је живело, радило и хранило се у природним – дакле: здравим – условима, постало је жртва пресељења у градове и живота у мрачним и непроветреним пребивалиштима, рада у фабрици и лоше исхране. Рахитис, плућна, кожна и полна обољења били су виђени као непосредна последица урбанизације, али и као пут уништења нације, кроз њену физичку и моралну дегенерацију. Наратив о потреби борбе против дегенерације нације био је значајан чинилац, готово у немачком натуризму и настајањем нудизму, повезујући их у јединствену мисаоно-дејствену целину у тој земљи још поткрај деветнаестог века (Philippe-Meden 2015).

Такав дискурс био је присутан у царској, као и у вајмарској Немачкој. рад на телу појавио се тако као материјална основа за обнову нације, због чега се наго, то јест природно тело само по себи сматрало нечим добрим и племенитим, типично немачким. То је важило за мушко тело, пошто су у Немачкој природна мушка лепота, мушкост и мушко другарство представљали средишњу тачку националистичког духа – на левици и десници

подједнако. Немачки натурасти и нудисти, штавише, видели су своје програме као аполитичне, доживљавајући природним жељу да се препороду нације помогне индивидуалном променом начина живота, чинећи га здравијим и чистијим у физичком и моралном смислу (Mosse 1985: 52). У Француској је потреба за „превазилажењем дегенерисаности нације“ била додатно појачана последицама пораза у Француско-пруском рату. Осим хигијени и телесном здрављу у уопштеном смислу, у Трећој републици посебна пажња придавана је физичком образовању и здрављу младих жена. Циљеви тога били су што боље оспособљавање будућих нараштаја за рат са Немачком, који се сматрао неизбежним (и који се и догодио 1914. године), те брига за повећање наталитета (Philippe-Meden 2015).

На тај начин натуразам и нудизам неизбежно су, иако посредно, поново повезани са полношћу, што је било питање од средишњег друштвеног значаја за те покрете у Великој Британији после Првог светског рата. Јавна дискусија о сексуалним конотацијама нудизма била је својствена тој земљи, иако су натурастички и нудистички покрети у њој под немачким утицајем, пре свега, такође били организовани око питања моралне дегенерације нације. Британска нудистичка хетероглосија о сексуалности имала је неколико аспеката: конзервативни, који је порицао идејну и практичну везу између нудизма и полности; умерени, који је охрабривао контролу над полним осећањем и понашањем и управљање њима; сексолошки, који је наглашавао образовни учинак упознавања са нагим телима супротног пола; отворено сексуални, који је признавао и величао друштвену нагост као вид полног искуства и истраживања сопствене полности. Оно што је наглашавано у сваком од тих виђења била је чињеница друштвене и просторне изолованости нудистичке праксе (Smith and King 2009).

Немачки пропагатори нудизма, истина, јесу практиковали своју праксу на за то изолованим местима по обалама мора, језера или река најчешће, али су заговарали проширивање те праксе – у виду теловежби, или самог излагања сунцу – на општу популацију. Британска нудистичка удружења започела су као приватни клубови, често исмевана у јавности, због чега им је било битно да у дискурс свог јавног представљања јавну нагост повежу са позитивним друштвеним вредностима свог доба. Осим здравствене добробити саме по себи, она је – барем дискурзивно – морала укључити и бригу за побољшање здравља нације, али и идеју да ако се нудизам мора повезати са полношћу, та веза иде пропедеутичком пропагирању полног здравља у сврху побољшања националног идентитета (Morris 2009).

Уобличавање нудистичких кампова, као посебних места на којима се може практиковати друштвена нагост, али и друге натурастичке идеје, попут хелиотерапије, на пример, у основи је француска идеја, али на њену реализацију битно је утицала и пракса организовања такозваних педагош-

ких радних кампова у Великој Британији између два светска рата⁴. У питању су била места намењена најчешће различитим омладинским групама, од оних који су остали без посла након Првог светског рата, преко оних који га нису могли пронаћи у едвардијанској Британији, до оних којима је била потребна ресоцијализација. Организовани су на селу, најчешће током летњих месеци, а циљ им је био да промовишу вредности здравог начина живота, односно хигијену и физичку активност. Нису били нудистички сами по себи, али су послужили управо британским нудистичким клубовима као узор за своју просторну организацију (Field 2012).

Сами наречени кампови били су под утицајем натурастичких идеја, са своје стране, односно представљали су још један вид реформске мисли и покушаја њене реализације у западној Европи у периоду од друге половине деветнаестог века до Другог светског рата. Дато реформаторство није се односило на друштво као такво, међутим, већ на покушаје ублажавања онога што је виђено, најпре, као негативне последице индустријализације, а потом и губљења поверења у цивилизацију која је могла да дозволи Први светски рат. Старе натурастичке идеје о повратку природи као узору људског начина живота, добиле су временом, понајвише под националистичким утицајем, примесу идеја о „новом човеку“. Без обзира на национални префикс „новог човека“, био је замишљан као физички и ментално здрав, посвећен сопственој и националној хигијени, делатан и активан, пре свега, што су све били квалитети који су одговарали натурастичким и нудистичким наративима о неопходности поновног повезивања човека са природом, то јест о таквом начину живота који би то омогућавао (Ross 2005, 13–15).

Натурастички „реформизам“ и нудизам нису били везани искључиво за Француску, Немачку и Велику Британију између два светска рата, баш као што нису бли дискурзивно и практично својство искључиво либерално оријентисаних друштвених група. Већ саме идеје „дегенерисане нације“ или „националне хигијене“ упућивале су на прихватање натурастичких идеја и нудистичке праксе од стране конзервативних, а често и расистички усмерених група. У Холандији и Белгији, на пример, међу првим нудистичким организацијама, те следствено њиховим камповима, било је оних који су себе видели као терапеутске, здравствене групе, посвећене здрављу и хигијени, физичком и менталном преображају појединца од „заробљеника градова“ у „биће природе“, вегетеријанских активиста, следбеника фројдовске психоанализе, али и оних који су заговарла дату праксу као вид терапије и тренинга дегенерисаних тела нације, исправке друштвено девијантног понашања и јачања националне кохезије. Нудизам су у Холандији и Белгији практиковали заговорници сексуалне еманципације и контрацептивних средстава, али и они који су га

4 За детаљнији хронолошки и географски приказ развоја натурастичких и нудистичких кампова у Западној Европи током XX века в. Raković 2020, 9–19.

видели као аскетски режим челичења тела и духа. Свима њима заједничко је било виђење суштинске лековитости излагања целог, наог тела сунцу, води и чистом ваздуху, као и вежбања у таквим условима, а циљ човеков ментални или духовни преображај у смислу спознавања свог места у природи ради достизања свести о томе да се само у складу са њом може водити здрав начин живота (Peeters 2006).

У Шпанији пре грађанског рата заговорника натуризма и нудизма било је у оним круговима који ће постати идеолошко упориште републиканских снага, међу либералима и анархистима, пре свега. У свом позивању на повратак природном окружењу као виду успостављања начина живота који више одговара људским бићима од урбаног и индустријског, неки анархистички аутори су видели натуризам као регенеративни чинилац у еугеничком смислу речи: као оно што је неопходно да би се исцелио човек оболео од отуђења и себичности узрокованих режимом капиталистичке производње и приватне својине. Либерални аутори, са своје стране, истицали су натурастичку идеју природе као извора здравља и целокупне људске добробити, одакле су све праксе повезиване са њом – од сунчања и купања у текућој води, преко нудизма и вежби на отвореном, величали као начине на које се може помоћи човеку да се оствари као мисаоно, делатно и емотивно биће, кроз „тријумф природног над лажним друштвом“. Радничкој класи препоручивано је, одатле, да се против интелектуалне декаденције, то јест теолошких и буржоаских идеја бори снажењем духа кроз оснаживање тела праксама попут биваковања, гимнастике, вегетаријанизма и нудизма, што све осликава, заправо, разноликост натурастичких идеја поиманих као јединствена целина, у којима нудизам стоји као једна од њих, али истовремено и као посебна и јединствена пракса (Asensio 2022).

Свој поглед на натуризам и нудизам – али у извесном смислу и њихову употребу – имао је и Трећи рајх. Нацисти су имали амбивалентан однос према датим покретима као организованим активностима, али су допуштали, па и користили њихове одређене идеје и праксе проистекле из њих. Здравље и хигијена – на појединачном и националном нивоу, физичко васпитање, теловежбе и стицање издржљивости у природи, снага и лепота тела као показатељ снаге и чврстине духа – поново: у појединачном и националном, то јест расном смислу – и томе слично били су им блиски, заговарали су их и примењивали у школској, војничкој и обуци осебних омладинских група, попут Хитлерове младежи. Са друге, стране, јавно обнављање – нарочито жена, као и сексуална распусност, те оно што су називали извитопереношћу ноћних клубова и буржоаском декаденцијом када су у питању друштвена нагост и полност, били су прогањани и забрањивани, што је на натурастичке и нудистичке праксе утицало углавном у смислу смањивања активности њихових организација, пошто им није до краја било јасно шта режим преферира, а шта сматра одвратним (Jefferies 2006).

Нудизам као међуратни културни покрет

Занимљиво је то, међутим, да нацисти нису одобравали најпознатија систематска теоријска уобличења натуризма и нудизма, књиге „Човек и сунчева светлост” Ханса Зурена и „Нудизам у модерно доба” Мориса Пармилија⁵ (потоњу су јавно спалили, чак), које су биле вођене идејама њима блиским, попут потребе за редефинисањем цивилизације путем физичког и моралног преобликовања њеног носиоца – човека – зарад јачања и побољшања нације, а које су допринеле успостављању нудизма као међународне праксе двадесетих и тридесетих година прошлог века. Зурен је био аутор гимнастичких уџбеника и реформе система физичког васпитања у вајмарској Немачкој. Био је заговорник хелиотерапије, односно излагања целог, дакле нагог, тела сунцу. Веровао је да сунчева светлост остварује хемијску реакцију са телесним органима који прочишћавају крв, попут коже и плућа, што није била устаљена медицинска метода тог доба, али је примењивана у неким немачким санаторијумима. Нагост у природи сматрао је образовним искуством, важним не само за физички развој појединаца, већ и за морални развој друштва, с обзиром на то, да је у маниру приписивања моралних вредности носиоцима друштвених улога, држао да бити физички здрав, осећати се бодро и чило, унапређује људски карактер и духовност, али и осећање дужности и смисао за оно што је морално добро и исправно (Barcan 2004b).

Пармили је нудизам видео као еугеничко средство, на неки начин. Називао га је гимназофијом (од грчких израза за нагост и мудрост) и видео као начин чињења будућих нараштаја физички лепшим кроз полно одабирање на основу визуелне доступности свачијег тела (Parmelee 2013, 174). Идеју је добио на основу праксе нагог вежбања у старој Грчкој, која је, са своје стране осмишљена да би поспешила здрав животни стил, наспрам гојазности изазване некативношћу, а што је укључивало дијетални режим исхране, масажу, хигијену и свакодневно вежбање. На нагом вежбању се инсистирало управо због визуелне изложености тела процени је ли оно успешно у постизању основног циља – бити здрав и активан, а не гојазан, млитав и тром (Teodorescu and Preda 2014).

Као лекар, Пармили је сматрао да начин на који се тело третира у друштву и култури спутава дечији развој, а погодује настанку менталних болести и нездравих односа међу половима. На потоње није гледао као на нешто, природно, то јест урођено, већ на начин који је био испред његовог времена – као на културне конструкте, тврдећи да смерност и полна

5 По енглеском преводу Зуреновог дела, по којем је књига постала позната у већем делу света, односно савременом наслову Пармилијеве књиге (наведено у списку коришћене литературе). Оригинално, књиге су објављене као: Hans Surén, *Der Mensch und die Sonne. Arisch-olympischer Geist*, Stuttgart: Dieck & Co. 1924; Maurice Parmelee, *The New Gymnosophy: The Philosophy of Nudity as Applied in Modern Life*, New York: F. H. Hitchcock, 1927

уздужаност нису женска својства сама по себи, те да се мушкарци и жене не разликују толико у психолошком смислу, колико у томе што су научени да испољавају или спутавају сопствена осећања и нагоне (Parmelee 2013, 5–6, 81). Његов гимнозофски покрет није успео да се наметне, међутим, разноврсним нудистичким удружењима западне Европе тог времена, пошто су му идеје биле сматране ексцентричнијим од других, а стављање здравља у функцију естетике било је нешто што већина тадашњих нудиста није могла да прихвати (Barcan 2004b).

Натуристичко виђење здравља, те његово повезивање са такозваним природним начином живота – у датом случају: неодевано – били су готово аксиоми свих нудистичких клубова између два светска рата у западној Европи. Питање изгледа тела није се јављало ни као секундарно у њиховим теоријским разматрањима, због тога што је полазна претпоставка гласила да је људско тело само по себи – било које и било чије тело, дакле – оно што човека спаја са природом. То је значило да је придавање пажње телесном устројству и особинама његових појединих делова нешто што се коси са идеалом човека као пре свега природног, а тек онда – и у смислу његовог „кварења“ – друштвеног бића, где треба имати на уму да су тадашњи нудисти као Друштво видели савремено, као и друштво друге половине деветнаестог века, значи индустријску и рату склону цивилизацију. За културно позиционирање покрета важније од тога било је разлучити однос према одећи, али и стиђу – јавном и као индивидуалног осећања.

Уколико постоје културне универзалије, одећа јесте једна од њих: нису познате људске заједнице чији су припадници проводили живот сасвим наги. И у срединама у којима су се одевали оскудно, постојао је неки вид одевања, али и другачијег третирања тела, попут украшавања и физичког интервенисања на њему, при чему ништа од тога није служило искључиво у сврхе температурне или хигијенске заштите тела, као што би сугерисала класична антрополошка функционална теорија. Одећа, као и различити видови културног интервенисања на телу, увек имају друштвену функцију, а сасвим наго појављивање у јавности изазива зазор. На страну светске културе, потоње је сигурно важило – а важи и данас – за европске културе (Žikić 2018, 230, 244).

Људи се осећају нелагодно уколико се затекну обнажени у јавности, најчешће. То се не односи само на излагање гениталија туђим погледима, или целокупног тела, већ и на појављивање искључиво у доњем вешу, између осталог. Разлог томе јесте тежња сваке особе да усклади своје јавно појављивање, своју јавну особу, за захтевима социокултурне ситуације у којој се затиче. Нудистички клубови су због тога од почетка свог организовања тежили томе да имају на располагању физичке просторе изоловане од општедоступних друштвених простора, у којима ће њихово чланство бити ослобођено такве нелагоде. Нудизам као туризам развио се управо на тој основи, поседовања простора ослобођеног од уобичајених друштвених и културних норми јавног појављивања. Нудизам се и раз-

ликује од натуризма, по неким ауторима, у томе што не заговара општу нагост или повратак природи као друштвену промену, већ позива појединце да промене сопствене начине живота у складу са својим жељама ка природнијем и здравијем животу и олакша то посредовањем њиховом повезивању. Дати простори морали су бити у приватном власништву, да би се практиковање нудизма у њима могло изузети из закона против опсцености у јавности, што ће до друге половине прошлог века, практично, остати формално-правна основа организовања нудистичких клубова (Westerlund 2023, Villaret 2020).

Приватни простор и принцип „радим шта хоћу на свом поседу“ били су ефикасни против законског санкционисања, али не и јавне осуде. Без обзира на просторну изолованост, нудисти су у времену између два светска рата представљали извор друштвене зазорности, подсмеха, па чак и презира у медијским извештавањима о њиховој пракси. Повезивање са природом ретко се и појављивало у таквим написима, нагласак је стављан на нагости одраслих људи оба пола, али често не онако како би то можда пало на памет неком – са сексуалним конотацијама, већ полазећи од тога да неодевеност и занемаривање друштвених конвенција у одевању не приличи озбиљним и друштвено одговорним особама. Због тога су се идеолози нудистичког покрета, и поред тога што су њихови чланови већином видели на колективној религији заснован морални и законски систем као друштвено опресиван, окренули својеврсном теолошком оправдању нагости, као стања невиности и безазлености (Barcan 2004a, 33, 83, 230).

Двадесетих и тридесетих година прошлог века већина хришћанских моралиста била је бесна, чак и забринута због ширење нудизма, којег су сматрали морално извитопереним. Истовремено, међутим, постојао је и значајан број хришћанских заговорника нудизма, који су за своје ставове упориште налазили управо у хришћанској светој књизи. Могло би се рећи како приповест из Постања о Адаму и Еви поставља одећу у средиште идеје настанка људског друштва: Адам и Ева постају људи, у суштини, онда када окусивши плод са забрањеног дрвета постану свесни своје нагости и постиде се због ње, а Бог открије њихов преступ по томе што их затиче прекривене животињским кожама, то јест одевене⁶. Нагост и одећу конструишу се на тај начин као кључна својства људске природе, односно њене двосмислености.

Приповест о Адаму и Еви сугерише постојање две врсте нагости: оригиналног безгрешног облика који је изгубљен протеровањем из Еденског врта, као и онога који настаје након тога, а који је срамно подсећање на грех и отуђење од Бога. Као последица тога, двосмислена је и одећа. Она је истовремено одговор на нагост у негативном смислу, али вечити подсе-

6 Прва књига Мојсијева, 2: 25, 3: 7-13, Библија или Свето писмо Старога и Новог завета, Београд: Библијско друштво 1974.

тник на то да је природно тела голо. За многе теологе, одећа је била доказ људске преваре, средство за ублажавање срамоте и као такво прво људско задовољење греха гордости. У том смислу, на одећу се може гледати као на морално неопходну, али истовремено и као на симбол људског греха и искварености, као и прерушавања, сујете и обмане (све се често замишљало као посебно женски пороци). Дата симболичка двосмисленост нагости и одеће у библијској традицији омогућила је, одатле, неким хришћанима да оставе по страни традиционалну сумњу у тело у корист аргумента за невиност голотиње и суштински моралну кварљивост одеће. Идеја да одећа често служи да нагласи, а не да умањи еротску привлачност тела, била је кључна у формулисању нудистичке тврдње да је потпуна голотиња чеднија од многих облика одеће (Barcan 2004b)

Туристички нудизам

Након Другог светског рата нудизам се појављује у другачијем виду у односу на покрет који се развијао током двадесетих и тридесетих година прошлог века, када се могло говорити о својеврсној међународној нудистичкој поткултури. Такав покрет, заснован на натурастичким медицинским, па чак и аскетским идејама, трансформисао се у феномен усмерен ка задовољству и економији слободног времена. Другим речима, од праксе засноване на идејама са филозофском претензијом, дошло се до праксе вођене логиком конзументског индивидуализма, што је – можда парадоксално – одговарало духу времена у западној Европи, али и САД, на сличан начин на који је одбојност према индустријској цивилизацији утицала на нудистички праксу проистеклу из натурастичког виђења света у међуратном периоду. Нудизам је током шездесетих година двадесетог века постао предмет туризма, пре свега, што га је обликовало до данашњих дана као праксу која треба да представља реализацију индивидуалних животних перспектива и стилова (Harp 2014, 13, 60).

Нудизам је, у исто време, био забрањен у многим европским земљама, поглавито медитеранским, попут Шпаније, Грчке и Италије. Имајући у виду да са развојем такозваног масовног туризма управо ове земље постају привлачне великом броју западноевропских туриста, али и недоступне нудистима, потоњи се окрећу приобаљу држава које нудизам нису ставиле изван закона. Међу њима је била и социјалистичка Југославија. Југословенске власти дуго времена нису имале јасан став према нудизму. Толерисан је услед изостанка законске регулације – што ће се десити тек средином седамдесетих година прошлог века – али и девизног прихода који су остављали наги туристи. Са друге стране, с обзиром на то да је јавно мњење највећим делом било под контролом Савеза комуниста Југославије на овај или онај начин, није се могла стећи слика о томе одобрава

ли југословенско грађанство нудизам, или бива саблажњено њиме. Неки од исказа локалног становништа острва Раба, на којем су успостављене прве неформалне, а затим и званичне нудистичке плаже, сведоче у прилог тога да је постојао првобитни зазор у погледу утицаја нагих гостију из иностранства на локалну моралну мисао и праксу, али да су оне развејане након извесног времена „пристојним понашањем“ туриста, односно њиховим непрактиковањем нудизма изван за то предвиђених простора (Raković 2020a,b).

Присуство нудистичких туриста утицало је, разумљиво, на појављивање тог покрета у СФРЈ седамдесетих година прошлог века. Његов развој текао је слично развоју нудистичких клубова у западној Европи пола века раније, како у погледу фрагментарности организовања, односно оснивања разних клубова и заједница, најчешће по републичком принципу, тако и по покушаја заснивања идеја покрета на основним натурастичким замислима и пропагирања тога у широј јавности. Југословенски нудисти у последње две деценије постојања те државе повезивали су праксу излагања нагог тела сунцу и води као вид бриге за здравље и правилан физички развој, односно одржавање тела здравим и функционалним, повезујући то са значајем очувања животне средине. Уз то, имајући у виду друштво у којем су живели, тврдили су да се таквим начином живота доприноси доктрини општенародне одбране кроз физичко оспособљавање појединаца за живот у природи, али и промоцији државе као туристичког одредишта за различите типове гостију. Њихови напори били су неуспешни, како у погледу омасовљења нудистичког туризма међу домаћим становништвом – које је чинило тек 1% нудистичких туриста у Југославији – тако и у погледу успостављања нудистичког покрета као значајније друштвене снаге (Raković 2020a,b). Разлози томе били су разноврсни: организациона нефлексибилност југословенског туристичког сектора, повећана инострана конкуренција, као и погоршање унутрашњег политичког стања СФРЈ у деветој деценији прошлог века, што је напослетку довело и до њеног распада (Raković 2020c, 294).

Уоквиравање нудизма као туристичке праксе, до чега је дошло у другој половини прошлог века, променио је и идеје са којима јој људи приступају. Уместо натурастичких, појавиле су се оне које се везују за појмове самопомоћи или Новог доба. Иако се може дискутовати постоје ли, макар у назнакама, утицаји натуразма на њих, дати појмови упућују на идеју самоостварења као врхунског индивидуалистичког идеала у данашњим западним културама, у оквиру чега се појављује и она о нагом појављивању у јавности. Та јавност ограничена је просторно и даље, међутим, односно од стране нудиста је прихваћено (можда и прећутно) то да се не може бити наг у свакој ситуацији и да осим свог дома, то може бити остваривано само на за то предвиђеним местима. У том смислу измењена је и идеја о неодевености, тачније – просторно је контекстуализована, што значи да данас међу нудистима не постоји „учење“ о неопходности потпуног и безусловног ослобађања од одеће (Morris 2009, West 2023).

Уместо повезивања са природом, на цени је повезивање са собом. Један од ретких артикулисаних идејних постулата онај је који се тиче прихватања сопственог тела, као и тела других људи. И поред тога што нудистичке брошуре и проспекти најчешће приказују млађе људе привлачног изгледа, као и децу, данашњи нудисти тврде да им излагање туђим погледима помаже у решавању проблема који имају са сопственим изгледом, односно са перцепираном несавршеношћу свог тела. Идеја о естетској прихватљивости свих (и свачијих) тела идеја је о друштвеној прихватљивости свих људи, као и онтолошкој равноправности сваке особе понаособ. Телесно самопоуздање схвата се, одатле, као вид личне остварености, односно тога да ако се нема проблема са самим собом и својим телом, неће се имати ни са телима других људи, то јест са другим особама у целини. Речно се односи на такво друштвено обнажавање, разуме се, која се одвија у оквиру нудистичке праксе – дакле, у друштвено и просторно контролисаним условима да тако кажем – а не на било какво обнажавање. Одатле следи мисао да нудизам може бити решење проблема такозване телесне анксиозности данашњице, односно незадовољства сопственим телесним изгледом услед претеране изложености обичних људи тешко достижним лепотним идеалима (Cherrier 2016, Bacon 2023, West and Kukawska 2022).

Закључак

Данашњи нудизам вероватно је последњи преостатак некадашње натуралистичке мисли, иако у садашњем облику нема много везе с њом. Идеје натуразма, од краја осамнаестог и кроз цео деветнаести век, биле су усмерене ка успостављању непосредне везе између природе и човека. Доводиле су у додир људско тело са оним што су виделе као животодавну и обнављајућу снагу природе, попут сунчеве светлости и текућих вода. Нагост тог тела била је само једна од претпоставки вођења човековог живота у складу са природом. На посебном значају добила је са немачким и француским националистичким идејама друге половине деветнаестог века коју су, на неки начин, сводиле човека на тело – борбено и репродуктивно пре свега. Одгајање нових, неискварених људских тела, која ће бити средишта и нове, неискварене моралности било је виђено као повезано са природом у смислу извора здравља и самим тим потребе излагања дејствима њених елемената у непосредном, примарно датом облику, као наго.

Нудистички покрет првих деценија двадесетог века представљао је реализацију натураистичких идеја које су се тицале појавног стања људског тела, да се тако изразим. Није усвојио, међутим, оне које су говориле о нези тела, физичком вежбању, здрављу и томе слично, усредсредивши се на такво практиковање јавног обнажавања које је од почетка највише везе имало са провођењем слободног времена. Чињеница да се све то

одвијало на просторно и друштвено изолованим местима, утицала је на обликовање нудизма у периоду након Другог светског рада као вида туризма, пре свега, а не целовитог начина живота. У складу с тим – ако је икад озбиљно и постојала – нестала је и последња идеја на трагу натуризма, она о друштвеном преображају. Нудистичка пракса постала је местимична и контекстуализована, суштински незаинтересована за промену начина живота који би људе приближио природи.

Здравствени дискурс остао је као опште место сваке телесне културне праксе у двадесет првом веку, а преостала два дискурзивна момента, која су била битна за развој и друштвено прихватање нудизма – она везана за однос према одећи и полности – постала су излишна у промењеном друштвеном миљеу овог века, који гледа позитивно на различите видове индивидуалног самоостварења, чија моралност се гради на нормативној трансгресивности и прихватању идентитетских разлика, пре неголи на забранама које проистичу из претходно утемељених социокултурних вредности. Натуризам је у свему томе остао као давни идејни узор, изгубивши још у првој половини двадесетог века снагу усмеравајуће културне мисли. Није успео да се наметне ширим друштвеним круговима, суштински незаинтересованим за промену урбаног начина живота, и на његове одјеке може се наићи у различитим видовима такозваних алтернативних животних стилова, попут таквих начина исхране или транспорта које заговарају људи који себе сматрају еколошко свесним, али више у општем смислу, неголи као директан утицај. Нудизам – онај између два светска рата – био је вероватно последњи покушај друштвене реализације натуристичких идеја.

Литература:

- Asensio, Miguel. 2022. Naturism as an experience through oral history. *Journal of Iberian and Latin American Studies* 28 (1): 37–57.
- Bacon, Thelma. 2023. L'acceptation de son corps chez les femmes: les campings naturistes à l'épreuve des standards esthétiques. *Mondes du Tourisme* [En ligne], 23|2023: <http://journals.openedition.org/tourisme/5761>
- Barcan, Ruth. 2001. 'The Moral Bath of Bodily Unconsciousness': Female nudism, bodily exposure and the gaze. *Continuum: Journal of Media & Cultural Studies* 15 (3): 303–317.
- Barcan, Ruth. 2004a. *Nudity: A Cultural Anatomy*. Oxford, UK: Berg
- Barcan, Ruth. 2004b. "Regaining what Mankind has Lost through Civilisation:" Early Nudism and Ambivalent Moderns. *Fashion Theory* 8 (1): 63–82.
- Baubérot, Arnaud. 2004. *Histoire du naturisme. Le mythe du retour à la nature*. Rennes, FR: Presses universitaires de Rennes.
- Bell, David, Ruth Holliday. 2000. Naked as Nature Intended. *Body & Society* 6 (3–4): 127–140.

- Bordo, Susan. 1993. *Unbearable Weight: Feminism, Western Culture and the Body*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Cherrier, Hélène. 2016. Material Presence and the Detox Delusion: Insights from Social Nudism. *The Journal of Consumer Affairs* 50 (1): 100–123.
- Cooper, Davina. 2011. Theorising Nudist Equality: An Encounter between Political Fantasy and Public Appearance. *Antipode* 43 (2): 326–357.
- Cover, Rob. 2003. The Naked Subject: Nudity, Context and Sexualization in Contemporary Culture. *Body & Society* 9 (3): 53–72.
- Crosby, Donald A. 2003. Naturism ad a Form of Religious Naturalism. *Zygon* 38 (1): 117–120.
- de Vries, Bouke. 2018. The right to be publicly naked: A Defence of nudism. *Res Publica* 25 (3): 407–424.
- Field, John. 2012. An Anti-Urban Education? Work Camps and Ideals of the Land in Interwar Britain. *Rural History* 23 (2): 213–228.
- Freud, Sigmund. 1966 *The Interpretation of Dreams. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, vol. 4, eds. James Strachey and Anna Freud. London, UK: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis
- Grosz, Elizabeth. 2001. “Naked.” In *Impossible Presence: Surface and Screen in the Photogenic Era*, ed. Terry Smith, 209–221. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Harp, Stephen L. 2014. *Naturism, Nudism, and Tourism in Twentieth-Century France*. Baton Rouge, LA: Louisiana State University Press.
- Hoffman, Brian. 2015. *Naked: A Cultural History of American Nudism*. New York, NY: New York University Press.
- Höpflinger, Anna-Katharina. 2016. “Zwischen Repräsentation un Regulierung: Körper als Aushandlungsorte für Weltanschauungen“. Im *Der schwarze Körper als Missionsgebiet*. Medizin, Ethnologie und Theologie in Afrika und Europa 1880–1960, hgs. Linda Ratschiller und Siegfried Weichlein, 175–187. Köln, DE/ Wien, AT: Böhlau/ Weimer.
- Jaurand, Emmanuel. 2007. Les espaces du naturisme: modèle allemand et exception française. *Revue Géographique de l'Est* 47 (1): <http://journals.openedition.org/rge/818>.
- Jefferies, Matthew. 2006. ‘For a Genuine and Noble Nakedness’? German Naturism in the Third Reich. *German History* 24 (1) 62–84.
- Leder, Drew. 1990. *The Absent Body*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Lévi-Strauss, Claude. 1969. *Elementary Structures of Kinship*, Boston: Beacon Press.
- Levine, Philippa. 2008. States of Undress: Nakedness and the Colonial Imagination, *Victorian studies* 50 (2): 189–219.
- Manin, Lise. 2021. Nudité et genre en France au XIXe siècle. Un bilan historiographique. *Clio: Femmes, Genre, Histoire* 54: 197–221.
- Morris, Nina J. 2009. Naked in nature: naturism, nature and the senses in early 20th century Britain. *Cultural Geographies* 16 (3): 283–308.
- Mosse, George L. 1985. *Nationalism and Sexuality. Middle-Class Morality and Sexual Norms in Modern Europe*. Madison WI: University of Wisconsin Press.
- Parmelee, Maurice. 2013. *Nudism in Modern Life: The New Gymnosophy*. Redditch, UK: Read Books Limited.

- Peeters, Evert. 2006. Authenticity and Asceticism: Discourse and Performance in Nude Culture and Health Reform in Belgium, 1920–1940. *Journal of the History of Sexuality* 15 (3): 432–461.
- Philippe-Meden, Pierre. 2015. Culture du corps et naturisme, l'influence américaine. *Horizons/ Théâtre* 7: 42–56.
- Pollen, Annebella. 2017. Utopian Bodies and Anti-fashion Futures: The Dress Theories and Practices of English Interwar Nudists. *Utopian Studies* 28 (3): 451–481.
- Raković, Aleksandar. 2020a. Razvoj naturizma u Jugoslaviji na primeru Koversade (1961–1981). *Tokovi istorije* 28 (2): 232–257.
- Raković, Aleksandar. 2020b. Organizations and Activities of Yugoslav Naturists (1972–1991). *Tokovi istorije* 28 (3): 165–190.
- Raković, Aleksandar. 2020c. *Jugoslavija i naturistička kultura*. Beograd: CATENA MUNDI.
- Ross, Chad. 2005. *Naked Germany: Health, Race and the Nation*. Oxford, UK: Berg.
- Smith, Glenn, Michael King. 2009. Naturism and sexuality: Broadening our approach to sexual wellbeing. *Health and Place* 15 (2): 439–446.
- Teodorescu, Sergiu, Aurelia Preda, 2014. About Gymnosophy. *SEA – Practical Application of Science* 2 (4): 413–416.
- Toepfer, Karl Eric. 1997. *Empire of Ecstasy: Nudity and Movement in German Body Culture, 1910–1935*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Villaret, Sylvain. 2005. *Histoire du naturisme en France depuis le siècle des Lumières*. Paris: Vuibert.
- Villaret, Sylvain. 2012. Naturisme et peau dans l'histoire (du xviiie au milieu xxe siècle). *Annales de dermatologie et de vénéréologie* 139: 686–690.
- Villaret, Sylvain. 2020. Les projets d'éducation naturiste en France: leur influence et leur prise en compte institutionnelle (19^esiècle–1939). *Paedagogica historica* 56 (1–2): 32–50.
- West, Keon. 2023. Think of the children! Relationships between nudity– related experiences in childhood, body image, self– esteem and adjustment. *Children & Society* 37 (4): 1187–1202
- West, Keon, Eliza Kukawska. 2022. Good Nudes and Bad Nudes: How Naturism, Casual Stripping, and Sexting Predict Social Physique Anxiety and Body Appreciation. *Sexuality & Culture* 26 (6): 2151–2170
- Westerlund, Fredrik. 2023. Exposed: On Shame and Nakedness. *Philosophia* 51 (4): 2195–2223.
- Žikić, Bojan. 2018. *Antropologija tela*. Beograd: Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta i Dosije studio.

Bojan Žikić

Naturalism and Nudism: Cultural Thought and Cultural Practice

Abstract: Naturalism serves as a categorical designation for various cultural philosophies advocating humanity's reconnection with nature in a more immediate way, while nudism represents the practical manifestation of this ideal. Nudism entails the practice of public undressing to full nudity in socially designated spaces. Both naturalism and nudism emerged as products of Western European cultural thought from the mid-18th to the mid-20th century. Nudism may be viewed as objectified naturalism—a bodily practice rooted in cultural ideas of humans as natural beings. Naturalist philosophies brought the human body into contact with elements perceived as life-giving and renewing forces of nature, such as sunlight and flowing water. The nudity of human body was but one premise for living in harmony with nature. Contemporary nudism likely stands as the last remnant of earlier naturalist thought, though its modern form bears little resemblance to its origins. This paper explores the conceptual and practical links between naturalism and nudism, arguing that the human body serves as their essential common denominator and that both were ideologically and factually oriented toward physical well-being.

Keywords: naturalism; nudism; anthropology of the body; human health; nature; nakedness; clothing.

Primljeno: 19. 03. 2025.

Odobreno: 29. 05. 2025.